

ברתינו לנכרים

דרוש על מגילת איכה

מיכאל מנקין

ירושלים התשפ"ג
© כל הזכויות שמורות למחבר ולבני אברהם
Shalomveshivion@gmail.com

עריכה: דביר ורשבסקי
עיצוב ועימוד: אסתי שושן

מיכאל מנקין

בתינו לנכרים

דרוש למגילת איכה

"נְחַלְתֵּנוּ נְהַפְכָה לְזָרִים, בְּתֵינוּ לְנֹכָרִים"

(איכה פרק ה' פסוק ב')

תשמ"ז

בילדותי גרתי בסמוך לכותל המערבי, ובכל שבת אבי היה לוקח אותי לתפילת שחרית של המניין המוקדם ברחבת הכותל. תמיד היינו מגיעים לאותו מניין במרכז הרחבה, שהתקיים ברצף בכל שבת מאז 1967. באי המניין היו חרדים וציונים, חסידים ומתנגדים, ובעיקר אנשי שוליים שהתאספו לשפוך את שיחם אל מול הקיר שהשכינה לא זזה ממנו מאז החורבן. אבי היה ממלמל את מילות התפילה, ואני הייתי יושב לידו וחולם בהקיץ. מדי פעם הייתי מקבל ממנו מכה קלה על הכתף, סימן לכך שעלי לעמוד. הייתי נעמד ובוהה, משתדל להישאר ער, ובעיקר מחכה

לרגע בו נחזור לשבת. כשהרגע הזה היה מגיע, הייתי צונח בחזרה אל הכיסא ואל החלומות שלי. לעיתים עיני נדדו אל הקיר שמעלי. הייתי סופר לבנים גדולות ועתיקות, מחפש ציפורים שמסתרות בתוכן, ומדי פעם שוקע במחשבות על א-להים; האם השכינה נמצאת בתוך הכותל, או שאולי הכותל מסתיר אותה? לרוב, הייתי עוסק בהיבטים פרקטיים כמו בחישוב המיקום שלי יחסית לצילו הקריר של הכותל.

קיר הוא גבול. אנחנו רגילים לחשוב על הכותל המערבי כגבול המפריד בין המתפלל לבין הר הבית, אבל הכותל הוא גם גבול בין האדם לבין השמש הזורחת. השמש הרי זורחת במזרח, מאחורי הכותל, וככל שהיא עולה, הצל נסוג לכיוון הקיר. בימי הקיץ החמים, הצל מגן על המתפללים. מכיוון שהעמידה בשמש כרוכה באי-נוחות, הצל קוצב את זמני תפילה. הוא

קוצב לא רק את סוף התפילה, אלא גם את מידת הכוונה של המתפללים במהלכה. כשהמתפללים משכימים קום ומגיעים אל הכותל, התפילה נעימה להם. עם ההגעה אל רחבת הכותל היינו נוהגים להתיישב על כיסאות ברזל שהצטננו במהלך הלילה הירושלמי, אומרים בנחת את ברכות השחר ופסוקי דזמרה, מסלסלים ב'אז ישיר' וקוראים קריאת שמע מתוך כוונת הלב. אלא שאיפשהו באמצע 'חזרת הש"ץ' של שחרית, אחדים מהמתפללים היו מבחינים בתקתוקו של שעון השמש. השמש הייתה מתחילה לדחוק את הצל לעבר הכותל, ומתפללים ממניינים אחרים שהתמקמו בקצה הרחבה המערבי, המרוחק מהכותל, היו מזיזים את כסאותיהם קדימה. עם הפחד מהשמש, ה'אמנים' היו מתקצרים, ועיני המתפללים היו נודדות אחורה בתדירות הולכת וגדלה. ב'שלישי' ו'רביעי' של קריאת התורה

השמש כבר התחילה לגעת באחרוני המתפללים במניין שלנו. הגבאי היה מגלגל בעדינות את הבימה הניידת לכיוון הכותל, ויתר המתפללים היו מזיזים את הכיסאות שלהם בעקבותיו. אחרי 'יקום פורקן' השמש כבר הייתה מטרד של ממש. היא יקדה בעוצמה מעל ראשי כלל המתפללים. חלקם - בין אם מתוך כוונה מרובה הגוברת על החום ובין אם מתוך התרסה - התעלמו והמשיכו בתפילתם. אחרים הזדרזו בתפילתם. היו כאלו שנצמדו אל הכותל הקריר בגופם, והיו גם כאלו שעזבו בשלב זה את המניין, שבעי רצון מכך שהשלימו עם הציבור לפחות חלק מהתפילה. כילד חסר סבלנות וחסר כוונה צפיתי במתרחש וחיפשתי הזדמנויות לפרוש מן הציבור ולשחק עם בני גילי. כאשר אבי אפשר לי, הייתי מצטרף אל הילדים האחרים שהיו רצים לאורכו של הכבש הארוך המוביל אל הכותל ומשחקים 'אחת-

שתים-שלוש דג מלוח'. אבי היה מתסכל עלי, מנהל משא ומתן עם עצמו עד כמה יועיל מבחינה חינוכית להחזיר אותי אל התפילה ואל קרבות הנסיגה אל הצל. עם סיום התפילה היינו חוזרים הביתה, אבי שמח מהתפילה ואני מהמשחק. עם היציאה מרחבת הכותל, היינו הולכים לאחור עם הפנים לעבר הכותל ההולך ומתרחק, כפי המנהג שנועד לחלוק כבוד למקום הזה. אחרי כמה צעדים היינו מסתובבים ועולים במדרגות המובילות אל ביתנו. הייתי אוחז ביד אבי ומסתכל עליו. בדומה למנהגי בשעת התפילה, גם הוא היה חולם בהקיץ, והייתי תוהה על מה הוא חושב. משפחתי עזבה את העיר העתיקה בתקופת האינתיפאדה הראשונה, כשהייתי בן תשע. מאז, אני חוזר אל הכותל כמבקר או כמתפלל בלבד.

...

ב

תשפ"ג

בערב תשעה באב של שנת תשפ"ג החלטתי לבקר בכותל ולחשוב על חורבן הבית. בשנים האחרונות ההליכה אל הכותל משער יפו דרך הרובע היהודי הפכה עבורי לסיוט ואין לי מנחם, ולכן על פי רוב אני מעדיף ללכת דרך הרובע המוסלמי ולהיתקל בכמה שפחות משכונת ילדותי שהשתנתה ללא היכר. בניגוד אליה, השוק ברובע המוסלמי השתנה מעט מאד במהלך העשורים האחרונים. החנויות ממשיכות למכור תבלינים וחפצי נוי, לתיררים ולמקומיים. כאשר

מתרחקים מהשדרה המרכזית, השוק נראה כמו כל שוק מקומי אחר. אפשר למצוא שם איטליז, חנות פירות וירקות, כלים חד פעמים, ומסעדות פועלים. למרות שהשדרה המרכזית משמשת תיירים, ההליכה בה נחוות כמו שיקוף מהימן של התרבות, המסורת והאסתטיקה של העיר העתיקה המוסלמית, ויש בה חן רב.

באותו ערב חג חרגתי ממנהגי, ולא השלמתי את המסלול העובר בשוק. פניתי ימינה ב"רחוב היהודים", ונכנסתי אל הרובע היהודי כדי להלך בדרכיו האבלות לקראת הצום. המעבר לרובע היהודי ניכר מיד, וזאת למרות שמדובר באותו רחוב, בהבדל של מטרים ספורים בלבד וללא גבול פיזי. לכאורה מדובר באותה עיר עתיקה. האבנים הן אותן אבנים, והמבנים דומים לאלו המצויים בשוק הערבי - חנויות צמודות במרחקים דומים, גובה בניינים זהה וכן הלאה. אבל בעוד

ההליכה ברובע המוסלמי נראית כמו הליכה בתוך הווה מזרח תיכוני טיפוסי, ברובע היהודי נראה כאילו כל חוויית ההליכה מעוצבת על ידי אדריכלי תודעה. החיים ברובע היהודי אינם חיים סתם. אלו חיים המשקפים את עמידתנו בראשית תחילתה של גאולה, או שמא בראשית שיבתנו אל עברנו המפואר. מלאכת השחזור של עבר זה היא פרי מחשבתם ופועלם של אנשים בני ימינו, ומטבע הדברים היא משקפת לא רק את הוראות ההפעלה התנכיות והחז"ליות, אלא גם את הדמיון של היהודי בן ימינו. דמיונו של כל אדם נטוע בלשונו ובמקומו, והדמיון המשחזר את העבר היהודי משועבד להבניות מבית היוצר של התרבות הצרכנית האמריקאית, כמו גם של הלאומיות המודרנית. השחזור הזה אידאולוגי, והוא מלא פאתוס, שמחה וגאון.

החוויה האסטטית-רוחנית המלווה את ההליכה

ברחובות הרובע היהודי, היא בעיקרה חוויה צרכנית. חנויות התבלינים ברובע המוסלמי מוחלפות שם במה שנקרא "חנויות יודאיקה", בהן מוצעות למכירה תמונות שמן גדולות במסגרות מוזהבות ובמחיר מופקע. התמונות מציעות לצרכן היהודי מגוון ייצוגים של שלמות יהודית: שלושה צנחנים מתפללים בכותל, כיפת הסלע מומרת באורח פלא בבית מקדש, קבוצת חסידים רוקדת בשמחה פראית. התמונות מצוירות בצבעים עזים ובסגנון ריאליסטי, וכמו אומרות לצרכן 'דמיינו בשבילך את הכל – עכשיו תרגיש משהו'.

מיהו אותו צרכן שמעוניין לרכוש תמונה של יהדות אותנטית בצבעי שמן? דמיינתי את הסלון של בית ניו-יורקי, שעל קירותיו תלויות אותן תמונות יקרות. בין הקירות יושבים בני משפחה הנמצאים בעיצומה של ארוחת השבת. הם

אוכלים בשר ותפוחי אדמה כיד המלך ושותים
וויסקי משובח, בזמן שגיבוב של חסידים, צנחנים
ובתי מקדש צופים בהם מהקירות, בבחינת "ראוה
צרים שחקו על משבתה".

לצד התמונות הללו, תמצאו בחנות היודאיקה
כיפות מהודרות, בתי מזוזה ראוותניים המיועדים
למשקוף הדלת, קרשים לחיתוך לחם עם תחריט
של הרובע היהודי, טליתות בוטיק צבעוניות
הרקומות בבדים מיוחדים, וכוסות קידוש עצומות
מכסף.

...

מיהרתי ללכת משם. לאחר כמאתיים מטרים
חלפתי על פני בית הכנסת 'החורבה'. בצעירותי,
בית הכנסת עמד בחורבנו, פרט לקשת אבן
גדולה ומשוחזרת שהזכירה את עברו. ילדי
הרובע היהודי היו משתעשעים בטיפוס על

הקשת, לחרדתם הרבה של המבוגרים שעברו שם. בעשורים האחרונים גברה הנטייה שלא להסתפק בקשת המזכירה את העבר, והוחלט לשחזר את בית כנסת הישן. המבנה המחודש אכן דומה למבנה הישן (כך לפחות לפי התמונות שבידינו), אבל יש ביניהם כמה הבדלים ראויים לציון; בית הכנסת המחודש נבנה עם אבן גיר לבנה וחדשה, המפגינה הוד והדר ויציבות ועומדת בתקנות הבנייה המודרניות. אבל כאשר השמש מכה בחוזקה על האבנים החדשות, היא מסנוורת את עיני הצופים.

קירותיו הפנימיים של בית הכנסת מלאים באיורים של מקומות קדושים בארץ ישראל. מערת המכפלה, קבר רחל, העיר טבריה, כולם מאוירים בתור מבנים כפריים קטנים המוקפים בפרדסים, והם מהווים מעין תמונות אילוסטרציה של עבר מדומיין. בפועל, מערת המכפלה מוקפת

כיום בפלסטינים שאינם יכולים לצאת מביתם, וקבר רחל נמצא בתוך מבצר בטון המוקף בגדרות הפרדה, חיילים ומצלמות אבטחה. גם טבריה רחוקה מהציור המדמה אותה, ובדומה למבנים האחרים נמצאת בתוך אזור אורבני צפוף.

המשכתי ללכת, והמצב רק הידרדר. מחוץ לבית הכנסת 'החורבה' ישנה רחבה גדולה המרוצפת באבן ירושלמית. בילדותי בנו שם בריכת נוי. ילדי הרובע ראו בה אפשרות לבילוי והשתכשכו בה, למורת רוחם של המתכננים. בסופו של דבר הבריכה פורקה, וכיום נמצאת במקומה רחבת האבן הריקה, שסופגת את החום ופולטת אותו על פני העוברים והשבים. בקדמת הרחבה מוצב מעין מוצג מוזיאלי עם אופציה לשימוש עתידי, המשחזר את מנורת המקדש. זוהי מנורה עצומה הנתונה בתוך קופסת זכוכית על מנת שהעוברים והשבים יצפו בה ויתהו על יופייה. תפקידה של

המנורה המקורית, זו שניצבה במשכן ובבתי המקדש, היה להאיר את כל סביבותיה. כיום היא מוצגת לעוברי אורח מבלי שיעשה בה כל שימוש. למרגלותיה נמצאת לוחית עם הכיתוב הבא, בעברית ובאנגלית: "מנורת הזהב. שוחזרה לראשונה מאז בית שני על פי מחקר שנעשה במכון המקדש. תרומת הנדיב ואדים רבינוביץ'". המנורה נבנתה על ידי 'מכון המקדש' העוסק, לשיטתו, ב'השבת נושא בית המקדש לחזית המחשבה היהודית ובקידום העיסוק היומיומי בנושא זה. במסגרת זו, בין השאר, שוחזרו במכון רבים מכלי המקדש והם מוצגים לציבור בתערוכת המכון בירושלים.

עוד שחזור. תקוותו של מכון המקדש הוא למנורה שתאיר בבית המקדש השלישי הקרב ובא. בהיתי במנורה. שלושה מיליון דולר, ואיכשהו היא עדיין נראית זולה ותעשייתית.

מנורת הזהב התנכית נעשתה מזהב טהור, והמדרש מספר שמשה רבינו לא הצליח לבנות אותה בעצמו. הוא זרק את גוש הזהב לאש, וכך יצאה המנורה. מכיוון שהמשחזרים לא הצליחו לשחזר את הבנייה הניסית הזו (הזהב הוא חומר רך מדי), הם מצאו פטנט - המנורה יצוקה מברונזה ומכוסה בשכבת זהב עבה. בעודי מתבונן במנורה, דמיינתי תמונת עתיד שונה במקצת. בדמיוני הכהן הגדול יתוודה על עוונות ישראל, יסמוך ידיו על המנורה הגרוטסקית וייתן אותה לשליח שיוליך אותה אל צוק מחוץ לירושלים. השליח יקשור את המנורה לסלע וידחוף אותה מהצוק. כבר באמצע ההר המנורה תיעשה איברים איברים, ותתגלה האמת - מנורה זו אמנם מצופה זהב אך בתוכה היא אינה אלא מנורת ברונזה.

לידי חלפו עוברי אורח, ורובם כלל לא הרימו

את עיניהם כדי להביט אל המנורה. המשכתי
במורד הרחוב אל הכותל.

...

לאחר הליכה קצרה, התיישבתי למנוחה קלה
על המדרגות היורדות אל רחוב משגב לדך.
הרחוב נקרא על שם בית החולים של היישוב
הספרדי הישן בעיר העתיקה, שעם השנים עבר
אל מחוץ לחומות. שמו, שבילדותי היה נראה לי
חסר פשר, נלקח מספר בתהילים: "ויהי ה' משגב
לדך, לעתות צרה".

תכננתי אל המשך ההליכה. מימיני נמצאות
המדרגות המרכזיות המובילות אל רחבת הכותל.
משמאלי, אחרי מעט הליכה, נמצא בית ילדותי,
הסמוך אל הכניסה הצפונית לרחבה. הרמתי
את עיני וראיתי מולי מוסד חדש יחסית: ישיבת

המקדש. לפי פרסומי המוסד, 'הישיבה הוקמה במטרה לקרוא בשם ה' לעם ישראל לפעול לבניין המקדש בדורנו, וללמוד ברצינות את ענייני העבודה במקדש, מבלי להתפשר על לימוד מקיף של הש"ס בבקיאות, כתבי הרב קוק ולימוד הלכה בצורה מקיפה. הלימוד בישיבה הוא על מנת לעשות, כמאמר המשנה באבות "הלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות", וכחלק מכך נעשים מחקרים מעשיים על מנת להוריד את הלימוד למעשה, כמו הפקת שמן טהור למנורה, לימודי למציאת הר העזאזל וטיגון מנחות באופנים שונים.'

בילדותי שאלתי את אבי איך ייבנה בית המקדש השלישי. הוא סיפר לי על דעת רש"י במסכת סוכה ועל דברי התוספות שכתבו שבית המקדש ירד מהשמים. בבגרותי למדתי שגם מדרש תנחומא מתאר את ניסיונותו של המקדש השלישי,

והתוודעתי לדברי הזוהר לפיו "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון, שבתו המקדש הראשונים נבנו בידי בני אדם, והשלישי ייבנה בידי הקדוש ברוך הוא ולכן הוא גדול מהם".

כמה מטרים דרומית לישיבת המקדש נמצאת מרפסת הצופה אל הכותל ואל הר הבית העומד מאחוריו. נעמדתי ליד המעקה במרפסת והבטתי בנוף שמולי. על ההר נמצא מסגד אל-אקצא, וכן כיפת הסלע. המסגד נמצא מחוץ לאזור הקדוש ליהודים, אך כיפת הסלע יושבת מעל המקום הקדוש ביותר. על פי המסורות שלנו, מתחתיו נמצאת אבן השתייה ממנה הושתת העולם. מעליו ניצב בתקופת המקדש ארון הברית שבתוך קדש הקדשים. מצדם של המוסלמים אבן השתייה, או אל-צח'רה היא המקום ממנו הנביא מחמד עלה לשמים.

בילדותי אחד משכנינו ישב בכלא בגלל שהיה

שותף לניסיון לפוצץ את כיפת הסלע. התכנון של המעשה האלים הזה זעזע את הוריי. אבי היה אומר שאפשר ללמוד ממנו על חשיבות האמונה במקדש שירד מהשמיים. בלי הממד השמיים, בית המקדש יקום על ידי קרב בריונים עקוב מדם. כשהייתי שואל את אבי כיצד אלוהים יוריד בית מקדש על כיפת הסלע שנמצאת במקומו, הוא היה אומר שאם אנחנו מאמינים שבית המקדש יבוא מהשמיים, אפשר גם להאמין שהבעיה הזו תיפטר על ידי הקדוש ברוך הוא. בינתיים עלינו להתפלל ולהתגעגע.

...

הסתכלתי על ההר וחשבתי על קדש הקדשים. בזמן שבית המקדש היה קיים לא התרחש בו כמעט שום דבר. לא הקריבו בו קרבנות,

ולא נכנסו אליו אנשים. רק פעם אחת בשנה אדם אחד היה מגיע אל קדש הקדשים - ביום הכיפורים הכהן הגדול היה נכנס אל הקודש פנימה, מקטיר קטורת, ויוצא.

מאחורי התאספה קבוצת מבקרים, תלמידי בית ספר. המדריך בדיוק סיפר להם על הפתעה מרגשת - נציג מיוחד של תנועת המקדש שישמח לדבר איתם. הנציג הגיע, ובעודי צופה אל הכותל ואל מקום המקדש, הקשבתי לדבריו: 'התחלתי לעסוק בבית המקדש כי אני הרגשתי שאני חי בסתירה' סיפר לתלמידים. 'מצד אחד, אני מתפלל שלוש פעמים ביום שעבודת המקדש תחזור. מצד שני, חזרנו לארצנו! ריבוננו של עולם, חזרנו לארצנו! יש לנו כוח! צבא! נשק! אבל אנחנו לא עושים איתם את הדבר הכי חשוב. אנחנו לא ריבונים על ההר. יושבים שם ערבים. ישמעלים! ויש לנו את

היכולת שהם לא יהיו על ההר אם רק נרצה, אבל אנחנו מעדיפים להיות 'כמעט'. ושתדעו לכם ילדים, שזה לא קשור לשמאלנים ולא קשור לערבים ולא קשור לעולם. זה קשור רק לעצמנו. אנחנו לא השתחררנו מהגלות! אנחנו עצמאיים למען השם! אבל כנראה שעוד לא הפנמנו את זה. וזאת בעיה מאד רצינית, כי בלי הר הבית אנחנו לא באמת יהודים, אנחנו צל של יהודים. כשנשלוט בהר הבית ונקריב קרבנות, היהדות שלנו תשתנה ללא היכר! ללא היכר! היהדות שלנו תהפוך מדיבורים למעשים, היא תהפוך למשהו אמיתי שיש בעולם. זה משהו אחר לגמרי, זאת יהדות שונה לגמרי. תראו את הכותל. הכותל הוא שריד קטן של מה שהיה פה פעם, הוא לא יותר מקיר תומך שהחזיק את הר הבית. הכותל הוא לא העיקר. הכותל הוא הגלות שלנו. אנחנו רוצים את המקדש המקורי,

האמתי. ובשביל זה אנחנו מגדלים הכל מחדש:
מגדלים פרות אדומות ומגדלים ילדים מיוחדים
ממשפחות כהונה שנולדו בבית ואף פעם לא
נטמאו למת, ואנחנו מגנים עליהם כדי שהם
יוכלו לשחוט את פרה אדומה ולטהר את כולנו
מטומאת מת. ואפילו אתכם מגדלים כדי שיום
אחד תחזרו למקדש. כמובן, אנחנו עושים את
כל זה עם טובי המדענים. וכדי שבית המקדש
לא יתפוס אותנו לא מוכנים, אנחנו מתרגלים
הקרבת קורבנות ולומדים את ההלכות שנכתבו
ובונים את כלי המקדש. רק ככה נהיה יהודים,
נהיה ריבוניים, נהיה חזקים, ובסופו של דבר
נחזור אל עצמנו. וזה יקרה ילדים. לא בתפילה
אלא במעשים!'. המדריך חתם את נאוומו בשירה
נלהבת: 'נבנה המקדש, נבנה המקדש, עיר
ציון תמלא'. התלמידים הצטרפו, וקולם נשמע
למרחוק.

...

המשכתי להתבונן בכותל ובהר שמאחוריו. נזכרתי בדברי הרדב"ז, רבי דוד שלום בן זמרא, שהיה פוסק חשוב שחי במאה ה-15. כמגורש ספרד, משפחתו נדדה ברחבי המזרח התיכון, ומסעותיו הובילו אותו לירושלים, בה נודע כפוסק חשוב גם בסוגיות הקשורות למיקום המקדש המקורי וזיהוי קבת אל צח'רה עם מקום המקדש. כשהתבוננתי על הכותל ועל ההר, נזכרתי באחת השאלות שהוא נשאל: איך אמור להתנהג "מי שאנסוהו ליכנס לב"ה לעשות איזו מלאכה והגיע זמן תפלה ונמצא עומד בין כותל מערבי ובית קדש הקדשים. כיון שאמרו ז"ל לא זזה שכינה מכותל מערבי ומקום בית קדש הקדשים אין שם שכינה, לאי זה צד יהפוך פניו." כלומר, אדם שנמצא על ההר, בין הכותל - מוקד הזיכרון המרכזי ביותר של העם היהודי, המקום בו השכינה שורה מאז חורבן

המקדש - לבין מיקום קדש הקדשים, - המקום החשוב בזיכרון היהודי, שעל פי מסורות מסוימות השכינה עזבה אותו בזמן החורבן - לאן יפנה את פניו, ולאן את גבו?

הרדב"ז פותר את השאלה באופן טכני. עיקר תשובתו הוא שמכיוון שהכותל מספיק גבוה, והשכינה שורה אל מול המתפללים בצד השני של הקיר, אזי המתפלל על ההר נמצא ברשות אחרת, כמו אדם הנמצא מחוץ לבית הכנסת. לכן, הוא יכול להתפלל לכיוון קדש הקדשים. תשובתו הטכנית של הרדב"ז מותירה אותנו עם השאלה לגבי קדושתו של הכותל, שלא ברור אם היא גדולה מקדושת קדש הקדשים. פסיקתו של הרב עובדיה יוסף האוסרת לעלות להר הבית מתייחסת לתשובת הרדב"ז. בהקשר זה הרב עובדיה העלה את השאלה האם אחרי החורבן הכותל נעשה קדוש יותר מקדש הקדשים, וגם

הוא הותיר את השאלה הזו ללא מענה. המשכתי להתבונן בנוף, ותהיתי מה היה קורה אם במקום להוריד את בית המקדש השלישי מהשמיים, הקדוש ברוך הוא יפריד בין הכותל לבין ההר, כך שצריך יהיה להכריע לאן להתפלל - לכיוון הכותל המסמן את מקום השכינה הגולה, או לכיוון ההר המסמן את המקום בו השכינה הייתה לפני החורבן. חשבתי על אופייה של התפילה בכותל, שמנקזת אליה את עצבותי על עולמנו השבור, ועל הקרבת הקרבן בהר הבית, שהיא תפילה ללא עצבות, ורציתי לרוץ אל הכותל. פניתי שמאלה אל הדרך הארוכה שעוברת בבית ילדותי.

...

עמדתי בתחתית המדרגות העולות אל בית ילדותי ברחוב 'התמיד', מטרים ספורים מהירידה אל רחבת הכותל. פעם היו אומרים שככל שאתה

מתקרב יותר אל הכותל, אתה פוגש יותר דיירים שבטוחים שהם המשיח. היות וגרתי בסמוך לכותל, היו לי לא מעט שכנים חולי סינדרום ירושלים. בעשורים האחרונים הרבה מהבתים שלהם נקנו על ידי מוסדות לימוד, ובעיקר על ידי ישיבה גדולה בשם "אש התורה", או בשמו הממותג החדש Aish World Center ובגרסה האינטרנטית הקצרה aish.com. נכנסתי לאתר האינטרנט כדי ללמוד מעט על הישיבה שמקיפה את בית ילדותי, והופניתי למגזין אינטרנטי של הישיבה עם כתבות כמו:

Why fiddler on the roof is big in Japan

Ten ways to instantly improve your relationship

הכנסתי את הפלאפון לכיס והתגעגעתי למשיחים התימהוניים מימי ילדותי.

...

ירדתי אל רחבת הכותל ונכנסתי לעמדת הבידוק הביטחוני. המאבטח העביר את התיק שלי דרך גלאי מתכות, ונכנסתי. הרחבה מוקפת בניינים, ועל כל בניין מתנוססים שמותיהם של מוסד יהודי, ושל תורם. הכיתוב דו-לשוני, בעברית ובאנגלית. ליד הכבש היורד אל הכותל, ראיתי שלט צבעוני: "מבט אל העבר: חוויה במציאות מדומה". התקרבתי ולקחתי דף מידע. נכתב בו כי "לראשונה בישראל, ניתן לסייר בבית המקדש השני בטכנולוגיה המתקדמת של מציאות מדומה [...] ניתן לצפות בשפות השונות: עברית, אנגלית, צרפתית, ספרדית, פורטוגזית, גרמנית, אידיש, רוסית וסינית."

שילמתי שלושים ואחת שקלים ונכנסתי למוזיאון הקטן. התיישבתי על כיסא כשלצידי משפחת תיירים, ולאחר הסבר קצר של המדריכה

חבשתי את המסכה המיוחדת המכסה את עיני ואת אזני. במשך עשר דקות שוטטתי בתוך עזרות בית המקדש השני, כפי שהן שוחזרו על ידי אנשי מוזיאון מורשת הכותל. מוזיקת הרקע של חצוצרות הלויים המדומים הזכירה באופן מטריד מוזיקה אירופאית רומנטית. לבושיהם של הגברים המדומים המתפללים, הפאות על לחייהם ובעיקר תנועותיהם במהלך התפילה היו בסגנון היפי של נוער גבעות. אלה היו עשר דקות מלאות שמחה וחיים. נותרו עוד שתי דקות לחווייה המדומה.

הדקה הראשונה סיפרה בקצרה על הגלות. אל מול הפאתוס העתיק, כאן התיאור היה לאקוני ואפילו משמים. הדקה האחרונה הייתה בזמן הזה, והתרחשה בתוך רחבת הכותל. אני בחדר ליד הכותל האמתי, הזכרתי לעצמי, למה שאצטרך

משקפי מציאות מדומה כדי לחוות את מה שקורה
במציאות כעשרים מטר ממני? נזכרתי שתשעה
באב עוד כמה שעות.

יצאתי מהמוזיאון אל הכותל עצמו. נטלתי ידיים.
ירדתי באותו הכבש עליו הייתי משחק בימי
ילדותי. גבר חרדי שעמד מימיני ביקש צדקה
מהעוברים והשבים. משמאלי ניצב דוכן עם
כיפות מקרטון. עוד צעד. משמאלי מישוהו מחלק
פתקים ממותגים שאפשר לכתוב עליהם בקשה
ולשים בין האבנים. סירבתי בנימוס. התקרבתי
לכותל. היה לי לא-נוח, ובעיקר מאד חם. הרחבה
הגדולה, הריקה, החזירה אלי את אור השמש.
נצמדתי אל הכותל והתגעעעתי ובכיתי.

...

לא מזמן דיברתי עם חבר שחוקר ניגונים של חסידות רוז'ין. ניגוני רוז'ין נוטים להיות ארוכים, איטיים, שקטים, מורכבים ובעיקר עצובים. זה גרם לי לחשוב על כך שיש מי שאומרים שהיהדות העניקה לעולם את האמונה באל אחד, ויש האומרים שהיא העניקה לעולם את האיסור לרצוח. אבל כל זה קדם לגלות השכינה שלנו. והגלות, שאנחנו עדיין בתוכה, העניקה לנו את המשנה, התלמוד, המקובלים, הראשונים והאחרונים. ואולי יותר מכל דבר אחר, היא העניקה לנו את היכולת להחזיק בעצב ובגעגוע. היא נתנה לנו את היכולת לראות את העולם הזה כעולם שבור, שאנחנו מנסים לתקן אבל יודעים שאי אפשר לתקן באמת בלי הקדוש ברוך הוא. ואנחנו מבקשים את אהבתו ורחמיו של הקדוש ברוך הוא שרק הוא יכול להוריד את בית המקדש מהשמים, ועד אז אנחנו שוהים בעצבותנו.

כשסיפרתי לאותו חבר שברצוני ללכת לכותל ולחשוב על החורבן, הוא ביקש ממני לעצום עיניים ולהקשיב לכותל.

וכך עשיתי. עצמתי עיניים והקשבתי. בהתחלה שמעתי את הציפורים מימי ילדותי חגות מעלי. הרגשתי את הרוח על פני ואת הקור של הכותל אליו כל כך התגעגעתי. ואז שמעתי את התפילות שנישאו לידי. היו אלה תפילות המבקשות גאולה, והן נאמרו בהגיה אשכנזית וספרדית וישראלית. ורחוק יותר שמעתי קריאת מואזין, ושמעתי פעמוני כנסייה. וכולם בתוך חורבנם, וכולם מבקשים את השכינה, כל אחד בדרכו. והתנחמתי.

...

השמאל האמוני

בני אברהם أولاد ابراهيم